

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-28-5>

УДК 378.147:1'537

СЕРГЕЄВА О. В.

<https://orcid.org/0000-0001-8550-5443>
Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ЗВО

У статті розглядається проблема формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх перекладачів при вивченні іноземної мови у закладах вищої освіти. Описано основні етапи розвитку комунікативної компетентності в контексті. Проаналізовано методи комунікативного підходу до вивчення мови, зокрема активну взаємодію викладача та студента, роль викладача у створенні навчальних умов і ситуацій для формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Зазначено, що комунікативна компетенція тісно пов'язана з інформаційною компетентністю майбутнього фахівця-перекладача, в основі якої лежить отримання, осмислення, розуміння інформації та здатність оперувати нею під час виконання професійної діяльності.

Ключові слова: комунікативна компетенція, інформаційна основа, методи навчання, професійна підготовка, перекладач.

SERGEEVA O. V.

Khmelnitskyi National University

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE INTERPRETERS AND TRANSLATORS AT UNIVERSITIES

The article discusses the formation of foreign language communicative competence of future translators and interpreters in higher education. The main steps of communicative competence development in context are described. The communicative approach methods for language learning are analyzed, including active interaction between teachers and students, and the role of the teacher in creating educational conditions and situations for forming students' foreign language communicative competence. Future translation and interpreter specialists must possess both communicative and informational competence in order to succeed. This involves not only acquiring and comprehending information but also being able to effectively apply it to their professional activities. It is imperative that these skills are developed and cultivated in order to excel in the field of translation. The development of foreign language skills for translators and interpreters should be purposefully carried out in both practical and theoretical classes. In line with the communicative approach to learning, the teacher models real-life communication situations to aid the student in mastering listening skills, which is one of the most difficult aspects of learning a foreign language. Special attention should be given to the selection of pedagogical methods and technologies when developing students' foreign language communication skills. Teachers must possess a high level of competence for this process. Observations show that students learn better when they actively participate in the educational process. Translators and interpreters need to master not only the foreign language communication technique but also non-linguistic information, to ensure mutual understanding. Various methods are used to develop the ability to interpret linguistic and non-linguistic behavior of representatives of different cultures in a specific communicative situation.

Keywords: communicative competence, infobase, teaching methods, professional training, translator/interpreter.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Система вищої освіти України повинна відповідати сучасному рівню розвитку суспільних відносин, а тому потребує постійного вдосконалення. Прагнення України до євроінтеграції зумовлює необхідність розв'язання комплексу завдань, пов'язаних з підвищенням якості професійної підготовки фахівців для різноманітних сфер суспільної діяльності, зокрема і перекладацької. Проблема професійної підготовки кваліфікованих кадрів у галузі перекладознавства охоплює широке коло питань і є актуальною для вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зважаючи на ці особливості, професійна перекладацька діяльність вимагає постійного розширення предметних і мовних знань. Досягнення високого рівня володіння іноземною мовою не можливе без фундаментальної іншомовної комунікативної компетенції. Відповідно оволодіння іноземною мовою майбутніми перекладачами є не тільки звичайним накопиченням мовних знань, але й засвоєнням соціокультурних реалій країни, мова якої вивчається та умінням застосовувати набуті навички та знання у конкретно визначеній ситуації. Майбутні перекладачі мають бути готові до продуктивного спілкування, до виконання ролі комунікатора у відповідності інтересів суб'єктів міжнародного права, від них вимагається володіння сучасними мовами міжкультурного та міжнародного спілкування. Ці обставини вимагають від сучасних перекладачів високої компетентності у сфері іншомовної комунікації.

Формулювання цілей статті

У пропонованій статті ми поставили за мету визначити основні методи навчання іншомовної комунікативної компетенції при професійній підготовці перекладачів у закладах вищої освіти.

Аналіз досліджень та публікацій

Протягом періоду розвитку перекладознавства методичні питання професійного навчання студентів - перекладачів досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: М. Бейкер, Ж.-П. Віне, М. Закір, В. Карабан, Дж. Кетфорд, В. Комісаров, І. Корунець, Л. Латишев, А. Мальблан, Ж. Мунен, Є. Пассов, К. Райс, Р. Якобсон. Серед сучасних українських дослідників теорії та практики підготовки майбутніх перекладачів можна назвати К. Гарашук, Ю. Жлуктечко, Р. Зорівчак, В. Коптілова, С. Кульчицького, А. Паршина, О. Чередниченко, Л. Черноватого, А. Янковця та ін.

Формування молодого фахівця у вузівських аудиторіях базується на методиках навчання, результативність яких в кінцевому підсумку визначає рівень його кваліфікації. Традиційна освіта передбачає спілкування викладача та студента, наявність постійного контролю за навчальною діяльністю студента, перевірку засвоєння викладеного матеріалу. Іншими словами, плідність цього діалогу залежить від правильного рішення викладачем завдань:

- ✓ постановки навчальної мети і її мотивування для студента;
- ✓ здійснення передачі змісту лекції та його інтерпретації для студентів (семінари);
- ✓ методичного опрацювання навчального матеріалу;
- ✓ контролю знань [2].

На думку відомої британської дослідниці проблем перекладу та особливостей перекладацької діяльності К. Гердінг-Салас (С. Gerding-Salas) серед основних вимог для визначення компетентності викладача, таких, як: ґрунтовне знання мови-оригіналу та мови-перекладу, теорії перекладу, практики застосування перекладацьких трансформацій, є і загальне знання методології [4, с.1-12].

Виклад основного матеріалу

Оскільки професійна діяльність перекладача здійснюється у безпосередньому спілкуванні з людьми у найрізноманітніших ситуаціях, коли здійснюється робота із замовником письмового перекладу, участь у ділових переговорах, брифінгах, презентаціях, на нарадах та семінарах, тобто професійна комунікативна компетенція стає однією з провідних компетенцій лінгвіста-перекладача та багато в чому визначає його успіх у професійній діяльності. При цьому необхідно враховувати тісний зв'язок комунікативної компетенції з іншими: мовленнєвою, мовною (лінгвістичною) та навчально-пізнавальною. Спеціаліст-перекладач повинен вільно володіти як рідною, так і іноземною мовами, знати їх лексико-граматичні та стилістичні норми вживання та оперувати ними у своїй професійній діяльності, враховуючи соціокультурні характеристики та особливості партнерів зі спілкування. В умовах сучасного прогресу постійне вдосконалення та поповнення власних знань, умінь та навичок має стати потребою майбутнього фахівця.

З точки зору комунікативної взаємодії фахівець перекладач повинен володіти навичками регулятора мовної поведінки: підтримувати спілкування відповідно до цілей конкретної ситуації, регулювати власний емоційний стан та оцінювати емоційний стан співрозмовників, за необхідності знижуючи зайву емоційну напругу партнерів або пожвавлюючи монотонність, що виникла. Перекладач повинен також володіти високою професійною культурою спілкування: знати мовленнєвий етикет, національні культурні особливості, засоби виразності рідної та іноземної мови тощо. Це необхідно враховувати у процесі підготовки майбутнього спеціаліста.

Комунікативна компетенція тісно пов'язана з інформаційною компетентністю майбутнього фахівця-перекладача, в основі якої лежить отримання, осмислення, розуміння інформації та здатність оперувати нею під час виконання професійної діяльності. Інформаційна основа перекладача може містити в собі лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію, соціокультурну, наукову тощо. Таким чином, формування комунікативної та інформаційної компетенцій перекладача пов'язане із зануренням майбутнього фахівця в контекст професійної діяльності, що передбачає участь у ситуаціях, що моделюють майбутню професійну діяльність (рольові та ділові ігри, проекти), збагачення інформацією різних галузей знань, включаючи лінгвістичну та екстралінгвістичну, соціокультурну тощо [7].

Аналіз навчальних посібників видання Великої Британії, рекомендованих для навчання англійської мови у ЗВО, показує, що тематичний розділ (Unit) включає лексико-граматичні вправи, основний текст для читання, текст (або кілька невеликих текстів) для аудіювання та завдання на створення власного письмового висловлювання щодо поставленої проблеми. Безперечною перевагою матеріалу цих посібників є те, що студенти дізнаються про культуру країни мови, що вивчається, бачать лексику в контексті в усьому розмаїтті її семантичних зв'язків, а граматичні конструкції в їхньому природному лексичному наповненні. При цьому студенти мають можливість чути автентичну мову носія мови.

Водночас підготовка фахівця-перекладача вимагає створення умов для більш глибокого занурення в тему, що вивчається, розширення кола обговорюваних питань, збільшення повторюваності лексики, в основу організації предметного змісту матеріалу для читання повинні бути покладено такі принципи:

- ✓ циклічність: предметний матеріал кожної теми будується за єдиним
- ✓ принципом - інформація текстів передбачає введення в тему, її розвиток та логічне завершення та вивчається на кількох заняттях;
- ✓ тематична цілісність, структурованість та багатоаспектність теми;

- ✓ інформаційна насиченість аудиторних занять та завдань для
- ✓ самостійної роботи. Єдина тематика текстів створює інформаційний фон, на основі якого відпрацьовується стратегія пошуку нової інформації, яка потрібна на вирішення комунікативних завдань;
- ✓ різноманітність засобів інформаційного забезпечення: текстовий
- ✓ матеріал, аудіо- та відеозаписи;
- ✓ оптимальна повторюваність лексики [6].

Розподіл інформаційної основи на зовнішню та внутрішню дозволяє визначити найбільш сприятливі умови та засоби досягнення мети. При цьому той факт, що внутрішня інформаційна основа (образ світу, сформовані знання та професійний досвід, лексикон) є результатом інтеріоризації об'єктивно існуючої зовнішньої інформації (тексти, предметний план, мовні засоби) передбачає, що зовнішня інформаційна основа відіграє домінуючу роль. Вона повинна включати в себе не тільки текстовий матеріал і атрибути професійної діяльності (візитні картки, розподіл ролей, розташування учасників тощо), але й необхідні мовні засоби спілкування: кліше, формули мовного етикету, доступні для будь-якого учасника спілкування в тій або іншій формі, та інше. Джерелами інформації є як тексти (друковані, аудіо- і відео тексти), так і висловлювання, приказки і графічні форми (схеми, таблиці, формули, графіки, моделі) та тексти завдань.

Формування комунікативної іншомовної компетенції перекладачів має проводитися цілеспрямовано як на практичних заняттях з іноземної мови та практики перекладу, так і на теоретичних заняттях з теорії перекладу, міжкультурної комунікації, інших дисциплін, що входять до навчального плану підготовки перекладачів.

Відповідно до принципів комунікативного підходу до навчання, викладач моделює в навчальному процесі ситуації, адекватні реальній комунікативній діяльності, які спрямовані на те, щоб перекладач опанував один із найскладніших видів мовної діяльності — аудіювання, тобто розуміння іншомовної мови на слух. Аудіювання в процесі перекладу може бути повним (детальним), з розумінням усіх деталей тексту, вибіркоким (селективним), коли слухача цікавлять окремі, конкретні деталі тексту та розуміння тексту в цілому (глобальне), що передбачає розуміння основної теми та структури висловлювання в контексті іншої культури.

Для перекладача важливо у процесі встановлення контактів і більш тісних міжособистісних відносин передати всі нюанси та особливості того чи іншого стилю спілкування, що базується на 1) дружньому становищі; 2) на захопленості спільним справою; 3) спілкуванні - дистанції; 4) спілкуванні - залякування; 5) спілкуванні - заграванні. Одним із ефективних методів формування комунікативної компетенції перекладачів є рольова гра, яка спрямована на освоєння та демонстрацію різноманітних стилів спілкування.

На нашу думку, особлива увага у формуванні іншомовної комунікативної компетенції у студентів має приділятися вибору педагогічних методів та технологій. Цей процес вимагає від викладача високої компетентності. Результати спостережень за навчальною діяльністю студентів дозволяють стверджувати, що останні навчаються краще, якщо вони є активними учасниками навчального процесу.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх перекладачів відбувається шляхом використання таких методів: *симуляції та імітації*, де моделювання реальних ситуацій професійної діяльності (наприклад, робота у команді, обмеження терміну виконання завдання, комунікація з представниками іншої культури); *рольової та ділової гри* (наприклад, рольова гра, у якій студенти виконують ролі перекладачів і клієнтів), *методу «мозкового штурму» або брейнстормінгу* (груповому формуванні ідеї щодо вирішення тієї чи іншої проблеми, наприклад, пошук виходу з конфліктної ситуації, що склалася між британцем та нігерійцем чи французом), аналізу окремої ситуації (розглядаються реальні приклади з перекладацької практики), *методів круглого столу, диспуту та дискусії* (заслуховування, обговорення, аналіз доповідей студентів) [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, формування комунікативної компетенції перекладачів передбачає не лише оволодіння відповідною іншомовною технікою спілкування, а й засвоєння позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаєморозуміння. Для цього використовуються різні методики, спрямовані на розвиток здатності мобілізувати систему знань та вмінь, необхідних для декодування та адекватної інтерпретації сенсу мовної та немовної поведінки представників різних культур та орієнтування у соціокультурному контексті конкретної комунікативної ситуації. При цьому головним у навчанні перекладачів іноземної мови стає забезпечення готовності адаптуватися до нових ситуацій та зрозуміти відносини між мовою та культурою, уміння інтерпретувати іншомовні культурні явища.

Література

1. Бігич. О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. [та ін.] ; під заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підруч. для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищих навч. закладів. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

2. Сергєєва О. В. Використання методів навчання у професійній підготовці майбутніх перекладачів в університетах Великої Британії. Педагогічний дискурс. - 2013. Вип. 14. - С. 412-416. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_14_87.

3. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підруч. для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

4. Gerding-Salas C. Translation: problems and solutions. Translation Journal. – 2000. – Vol. 4(3). – P. 1–12. URL: <http://accurapid.com/journal/13edu.html>.

5. Király D. C. Pathways to translation. pedagogy and process / D. C. Király. – Kent ; London : The Kent State University Press, 2005. – 312 p.

6. Richards J. C. Methodology in language teaching / J. C. Richards, W. A. Reynandys. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 256 p.

7. Wilss W. Translation studies: a didactic approach / W. Wilss // Translation in undergraduate degree programmes / Kirsten Malmkjaer (ed.). – London : Longman, 2004. – P. 9–15.

References

1. Bigych O. B., Borysko N. F., Boretska G. Ye. [ta in.] ; pid zag. red. S. Yu. Nikolaievoi. Metodyka navchannya inozemnyh mov i kylvtur: teoriya i praktyka: pidruch. dlya stud. lingv. un-tiv i fak. in. mov vyshchych navch. zakladiv. Kyiv: Lenvit, 2013. 590 s.

2. Sierhieieva O. V. Vykorystannya metodiv navchannya u profesiinii pidgotovtsi maibutnih perekladachiv v universytetah Velykoi Brytanii. Pedagogichnyi dyskurs. - 2013. - Vyp. 14. - S. 412-416. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2013_14_87

3. Chernovatyi L. M. Metodyka vykladannya pereklady yak spetsialnosti: pidruch. dlya stud. vyshchych zaklad. osvity za spetsialnistu "Pereklad". Vinnytsya: Nova Knyga, 2013. – 376 s.

4. Gerding-Salas C. Translation: problems and solutions. Translation Journal. – 2000. – Vol. 4(3). – P. 1–12. URL: <http://accurapid.com/journal/13edu.html>.

5. Király D. C. Pathways to translation. pedagogy and process / D. C. Király. – Kent ; London : The Kent State University Press, 2005. – 312 p.

6. Richards J. C. Methodology in language teaching / J. C. Richards, W. A. Reynandys. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 256 p.

7. Wilss W. Translation studies: a didactic approach / W. Wilss // Translation in undergraduate degree programmes / Kirsten Malmkjaer (ed.). – London : Longman, 2004. – P. 9–15.